

Probleme sociologice ale locuirii în marile ansambluri urbane

Natalia Damian

1.1. Cercetarea unora dintre schimbările care survin în structurile și relațiile familiale în cadrul proceselor de industrializare-urbanizare, pe care am desfășurat-o în cursul verii anilor 1968 și 1969 în orașul Slatina și în 1970/1972 în municipiul Pitești, ne-a condus și la abordarea comportamentelor grupurilor familiale în locuința urbană modernă¹. Studiile întreprinse de noi sînt destinate unei utilizări practice și pleacă de la realități concrete și locale, așa cum apar în observarea directă a vieții de toate zilele. Cu toate acestea, ele nu se pot dispensa de unele premise generale, așa cum nici acțiunile practice ample în câmpul fenomenelor și proceselor sociale nu se pot dispensa de premise științifice, adică teoretice.

Această afirmație pare cu atît mai adevărată în domeniul construcției urbane unde, printre toate construcțiile omenești (tehnico-economice, culturale etc.), demarcația între prezent și viitor este cea mai indecisă. Masa construcțiilor urbane realizate în ultimii 10—15 ani reprezintă un cadru construit de viață pentru multe generații de acum încolo, adică și atunci cînd România va fi mai bogată, cînd civilizația tehnică modernă va fi pătruns în toate țesuturile ei, cînd ramurile economice (în principal agricultura-industria) își vor fi redistribuit în mod esențial forțele de muncă și, odată cu acestea, cadrele urbane de viață vor fi devenit lăcaș pentru majoritatea covârșitoare a unei populații, oricum sporite².

1.2. Problematika locuirii este, în țara noastră, mai complexă sub raport sociologic decît în țările cu sistem social capitalist. La problemele relativ noi, în mare parte comune, decurgînd din incidența noii tehnologii a construcției și urbanizarea sau, mai pe scurt, din industrializarea construcției urbane ca condiție a urbanizării moderne, se adaugă problemele specifice, legate de *modul și măsura în care noul sistem social se oglindește*

¹ Cercetarea noastră reprezintă numai o parte a investigațiilor sociologice complexe întreprinse în ultimii ani în diferite zone ale țării de către colectivul catedrei de sociologie de la Universitatea București, sub conducerea științifică a acad. Miron Constantinescu.

² În termeni similari, S.G. Strumilin scria în 1960: „... într-o economie planificată problemele trebuie abordate cu zeci de ani înainte; și dacă... noi construim un mare număr de locuințe, fără a ne preocupa de cerințele unui mod de viață comunist, atunci va trebui să plătim scump lipsa noastră de prevedere. Construim locuințe care trebuie să dureze mult timp și nu barăci”. (Stroumilin S. G., *Une cité communiste*, în Choay Fr., *L'urbanisme, utopies et réalités. Une anthologie*, Editions du Seuil, Paris, 1965, p. 255—256).

în organizarea locuirii și, reciproc, de modul și măsura în care locuirea deservește noul sistem social.

De fapt, am putea spune că primul aspect, noua tehnologie și urbanizarea, comportă, mai ales sau, poate exclusiv, o tratare în câmpul unor științe tehnice, economice și fizice (inclusiv antropologia fizică cu toate ramurile ei, ca psihofizică, psihofiziologie etc., mergând până la ergonomie). Împrejurarea că există sociologi³ care se ocupă precumpănitor de aceste aspecte (sub semnul ecologiei, fie ea și socială)⁴, poate să denote numai că o profilare de specialitate labilă îngăduie licențiaților în diferite științe umane să se ocupe, în general, de problemele „umane” ale locuirii (mai ales dacă urgențele o reclamă). La aceasta se poate adăuga și considerarea sociologiei ca o „enciclopedie a științelor sociale”, poziție sincletică lipsită de o fundamentare serioasă⁵.

Dimpotrivă, cel de-al doilea aspect (modul în care sistemul social se reflectă în organizarea locuirii și modul în care locuirea deservește sistemul social) nu poate fi rezolvat decât de sociologie: numai formulată ca atare problematica locuirii devine parte a obiectului sociologiei, definită... ca știință a societății (care) examinează în primul rînd organizarea socială, structura societății”⁶, și numai în acest cadru, locuirea ca fenomen social de masă poate fi raportată la „totalitatea relațiilor sociale, totalitate structurată și dinamică”⁷.

Pentru această perspectivă, proprie sociologiei, pledează și unii dintre sociologii occidentali de orientare marxistă sau nu.

J. Mogey: „Necesitatea de a se cunoaște structura socială în care există orice locuință este complet evidentă în raport cu relocarea („relocation”: reasezarea, reamplasarea — n.n.) față de care, singurul interes l-au prezentat condițiile fizice de locuire ale gospodăriilor reasezate. Locuirea se află în relație cu politica socială. Consecințele latente ale relocării, de tipul „orientării mobilității” („mobility management” — în orig.) trebuie dezvăluite”⁸.

³ Cf. Jepchott P., Robinson H., *Homes in High Flats. Some of the Human Problem Involved in Multistory Housing*, Oliver, & Boyd, Edinburgh, 1971; cf., de asemenea, Hole W. V., Attenburo J. J., *Homes and Peoples. A Review of User Studies at the Building Research Station*, London, 1966.

⁴ O critică intemeiată, deși parțială, a ecologismului îndreaptă H. J. Gans în *People and Plans. Essays on Urban Problems and Solutions*, Part I, Environment and Behavior, § 1—3 (p. 4—34), Basic Books Inc., 1968.

⁵ Pentru critica sincrētismului sub expresia „enciclopedie a științelor sociale”, cf. acad. Constantinescu Miron, *Introducere în sociologie*, Partea I, ed. II, Universitatea București, 1971, p. 6; pentru o asemenea poziție, cf. Chombart De Lauwe P. H., *Des hommes et des villes*, Payot, Paris, 1965, mai ales ch. III, p. 35—47; această poziție își pune amprenta pe ampla cercetare de teren condusă de autorul francez sub titlul *Famille et habitation* (3 vol. CNRS, 1958—1960), prețioasă totuși prin numeroasele date empirice culese de reprezentanți ai mai multor discipline.

⁶ Constantinescu Miron, *op. cit.*, p. 11.

⁷ *Ibidem*, p. 6.

⁸ Mogey J., Donahue M., Wiersma E., *Social Effects of Eminent Domain. Changes Households after Involuntary Relocation* .., Boston University, July 1971 (xero), p. 195. Unele dintre variabilele independente urmărite de autori pentru a releva relația „locuire” (relocare) — „structură socială”, au fost: rasa (variabilă atât de importantă pentru S.U.A.), (*Ibid.*, p. 208—214), clasa socială (*Ibid.*, p. 225—230) etc.

La o scară mai generală, a unei *sociologii a aşezării* (cu toate că autorul afirmaţiilor pe care le vom cita mai jos se limitează la domeniul *aşezărilor urbane*), prezintă un mare interes teza că o aşezare (urbană) este „...proiecţia societăţii pe teren”, sau că „structura socială se întipăreşte în oraş, se face sensibilă, aici semnifică o ordine”⁹.

Pe baza acestor consideraţii generale s-ar putea întocmi o limită tematică a cărei urmărire ar permite realizarea unui program de maxim interes, teoretic şi aplicativ :

1. Clasele (categoriile) socio-economice şi locuirea :
 - factori de omogenizare ;
 - factori de eterogenizare ;
 - omogenizarea opusă uniformizării ;
 - mobilitatea socială ;
2. Categoriile profesionale şi locuirea :
 - necesităţi şi factori diferenţiali ;
3. Categoriile demosociale (sex, vîrstă) şi locuirea :
 - factori de activarea/blocarea emancipării femeii ;
 - relaţiile între clasele de vîrstă în condiţii de convieţuire colectivă ;
 - situaţia bătrînilor ;
4. Instituţia proprietăţii imobiliare şi locuirea :
 - formele proprietăţii imobiliare şi omogenizarea socială ;
 - formele proprietăţii imobiliare şi mobilitatea socială ;
5. Instituţia familiei şi locuirea :
 - factori de structurare ;
 - factori de funcţionare (coeziunea) ;
 - nevoi de servicii complementare „căminului” ;
6. Comunitatea teritorială (administraţia locală) şi locuirea :
 - factori teritoriali de omogenizare-eterogenizare ;
 - factori comunitari de coeziune socială ;
 - comunitatea şi relaţiile conflictuale ;
 - eficienţă şi competenţă în administraţia locală ;
7. Planificarea social-economică şi locuirea :
 - criteriile sociologice (indicatorii) ale planificării social-economice a locuirii ;
 - mecanismele şi informaţiile aferente de plan-decizie în sfera locuirii ;
 - feed-back-ul în strategia socială a locuirii.

⁹ Lefebvre H., *Continuităţi şi discontinuităţi*, în *Sociologia franceză contemporană*, Antologie întocmită de I. Aluăş şi I. Drăgan, Bucureşti, Edit. politică, 1971, p. 547 p. 549.

Iniţial teza „proiecţiei societăţii pe sol” îi aparţine lui G. Simmel şi a fost expusă la începutul veacului. Prof. H. H. Stahl a minuit-o metodologic în analiza structurii sociale a comunităţilor săteneşti încă din 1931. Amintind de aceste date, savantul român a arătat că : „Cercetările de monografie sociologică ne-au dus la convingerea că între structura teritorială şi cea socială a unui sat există o legătură dintre cele mai strînse... Prin lupta pe care grupul social al satului o duce împotriva mediului cosmic înconjurător pentru a-l supune şi exploata, omul reuşeşte să pună o pecete asupra spaţiului în care trăieşte, modelîndu-l după nevoile sale. Defrişările, destelenirile, însămînţările, trasarea de hotare, croirea de drumuri, ridicările de garduri şi case ajung a schimba aspectul iniţial, incult, al pămîntului, modificînd peisajul original. Este absolut evident că aceste schimbări nu sînt întîmplătoare, ci depind de sistemul economic şi juridic al oamenilor, de tehnica lor economică, de gradul lor de densitate demografică, de vechimea aşezării lor pe un anumit loc, de felul relaţiilor dintre ei, adică, într-un cuvînt, de întreaga lor viaţă socială”. Stahl H. H., *Sociologia satului devălmăş românesc*, vol. I, Organizarea economică şi juridică a trupurilor de moşie, Bucureşti, 1946, p. 25—26.

Cu cît sînt mai durabile modificările (amenajări, construcţii etc.) „solului”, cu atît este mai probabil (şi în acelaşi timp mai necesar) ca ele să fie ogîndiri ale structurii sociale, care este invariantă în raport cu fluctuaţiile momentane, demarînd întregi orînduiri sociale şi etape în evoluţia lor.

După cum se poate observa, în concepția pe care o împărtășim, locuirea este pusă în relații cu instituții, mecanisme sociale, sau tendințe sociale care acționează în întregul organism al societății noastre, definindu-l. În această lumină se pot obține răspunsuri la întrebări de genul: în ce măsură, în ce mod, la ce nivel tehnic etc. construcția urbană lichidează inegalitățile (atât de puternice în sfera locuirii) moștenite de la vechea orinduire (ceea ce reprezintă, e drept, un proces îndelungat, dar nicidecum spontan, fără a avea de înfruntat tendințe concurente)?; în ce mod omogenizarea se poate realiza fără a se ajunge la uniformizare?; în ce măsură condițiile de locuire creează șanse egale de promovare socială, de dezvoltare intelectuală-morală etc., începând de la vîrstele cele mai fragede?; în ce măsură categoriile profesionale pretind diferite condiții de locuire și în ce măsură ele sînt satisfăcute (ajunge să ne gîndim numai la necesitățile pe care le au salariații care lucrează în schimburi?) etc., etc.

Nu se poate pretinde nicidecum că alte probleme nu și-ar găsi locul într-o asemenea tematică, dar alinierea ei după tematica cercetărilor occidentale ar risca să deplaseze atenția cercetătorilor spre laturi și aspecte minore¹⁰ sau să treacă pe prim plan de urgență obiecte de cercetare mai puțin actuale sau nesemnificative pentru societatea românească.

2. *Locuirea* însăși este un termen puțin definit. El apare ca destul de încărcat de conotații, de la pur tehnice pînă la accentuat emoționale, în funcție de contextele în care este utilizat, dar de regulă locuirea este înțeleasă ca un grup de activități al unei familii, gospodării, și membrii ei ... într-o locuință.

În această perspectivă locuința (ca „habitat” colectiv sau „pavilionar”) poate fi opusă „echipamentelor” (la nivelul structurii), în simetrie cu locuirea (locuinței), opusă utilizării (echipamentelor) la nivelul funcției¹¹. În continuare, la un alt strat, opoziția se continuă prin relația privat (locuința) — public sau colectiv (echipamente), pentru ca la cel mai adînc strat să se identifice trebuințe a căror satisfacere se atribuie celor doi poli. Pentru sociologie, o asemenea perspectivă este periculoasă: locuirea (fapt care devine exclusiv individual sau interindividual) mai poate furniza indicii, semne derivate ale structurii sociale, dar nu interacțiuni deterministe, manipulabile într-un sistem cu exigențe de echilibru¹².

¹⁰ Riscurile acestea au în vedere *sociologia locuirii* și nu *igiiena locuirii* sau *psihologia socială a locuirii* etc., adică nu alte planuri după care acest fenomen social poate fi tratat și în care numeroși cercetători români și-au adus contribuții utile și interesante.

¹¹ Cf., de exemplu, *Propositions sur la vie urbaine* ale Institutului de Sociologie Urbană din Paris, în „Revue française de Sociologie”, IX, 2, 1986, p. 151—166.

¹² Așa se face că ekisticienii care pleacă de la ideea unor trebuințe naturale invariabile, printre care, alături de numărul de calorii pe zi, cubajul de oxigen pe oră etc., ei enumeră și trebuința „unui minimum spațial” (cf. Doxiadis C. A., *Ekistics. An Introduction to the Science of Human Settlements*, Hutchinson of London, p. 319 și în general § Human Needs, p. 318—322 și § Spatial Human Needs, p. 322—326), construiesc o scară logaritmică cu originea în „om-cameră”, pe care succesiv se înscriu locuința, grupul de locuințe... pînă la marile aglomerații, inclusiv Eumenopolis, din care sociologia este expulzată fie implicit, fie explicit, sau parțial ca la D. Iatridis. Pentru aceasta, tocmai deoarece adoptă o separație netă între locuire și aglomerație, după dimensiunea individual (interindividual) — social,

Această perspectivă eşuează de îndată ce se depăşeşte un anumit tipar individualist de locuire, caracteristic mai ales ultimelor două secole.

„Casele romane de locuit au fost... părţi ale unui sistem colectiv în care cea mai mare parte a vieţii sociale, divertismentului, băilor şi o mare parte a hranei şi a confortului personal erau asigurate în afară, de comunitatea oraşului. Insula romană nu poate fi înţeleasă fără aceste prelungiri care au acoperit o proporţie remarcabil de mare a nevoilor esenţiale ale vieţii domestice”¹³.

Istoricul american al arhitecturii Giedion Siegfried, distingînd existenţa încă din cele mai vechi timpuri a îmbăierii ca „simplă abluţiune” şi ca „mijloc de regenerare” (distincţie „în raport strîns cu valori sociologice, ibid., p. 252), arată cum abia în secolul al XIX-lea civilizaţia occidentală, avînd posibilitatea tehnică a alegerii, respinge modelul roman — islamic etc. al îmbăierii în cadru social, optînd pentru privatizarea ei într-un spaţiu specializat al locuinţei (ibid., p. 238—252).

Un alt istoric american al arhitecturii, J. B. Jackson notează că „oraşul baroc nu a asigurat cetăţenilor săi spaţii private sau specializate”¹⁴ astfel că „atunci cînd un roman al epocii baroce trebuie să converseze cu prieteni sau să obţină un anumit refugiu privat, cel mai bun loc unde să se ducă era strada”¹⁵.

Or, aceste exemple şi multe altele, atestă că locuirea este coexistibilă întregii aşezări de care aparţin locuitorii a căror locuire se studiază, planifică etc. Ar fi greu să se indice vreuna din activităţile majore sau minore caracteristice indivizilor, familiilor, grupurilor informale etc., care să nu se fi realizat de-a lungul civilizaţiei, în diferite locuri (dotări, construcţii etc.) ale aşezărilor (cu o variabilitate specifică aşezărilor urbane): naşterea şi creşterea copiilor, îngrijirea sănătăţii, producerea de căldură, lumină etc., pînă la relaţiile sociale — de rudenie, prietenie ş.a.m.d.

O notaţie a lui Marx şi Engels, după opinia noastră esenţială pentru fundamentarea urbanismului sistemului socialist, conţine următoarea observaţie: „Construcţia caselor... Un progres însemnat a fost construirea de oraşe. În toate perioadele de pînă acum, însă, desfiinţarea gospodăriei separate, care nu poate fi despărţită de desfiinţarea proprietăţii private, a fost imposibilă, chiar şi numai pentru simplul

sociologii devin utili abia la nivelul aşezării (cf. Iatridis D., *Le rôle des sciences sociales dans l'aménagement du territoire: point de vue d'un praticien*, în „Revue Internationale des Sciences Sociales”, U.N.E.S.C.O., vol. XVIII (1966), nr. 4, p. 516—538, mai ales scara de la p. 528; în aceasta, rolul sociologiei este nesemnificativ pînă la nivelul „satului” şi devine important abia la nivelul aglomerărilor urbane de 50 000).

¹³ Böethius A., *The Golden House of Nero*, p. 156, apud Giedion Siegfried, *Architecture and the Phenomena of Transition*, Harvard University Cambr. Mass., 1971, p. 209. „Insula Romană” înseamnă, probabil, „insula de civilizaţie romană”.

¹⁴ Jackson J. B., *The Purpose of the City*, în *The Architect and the City*, Ed. Whiffen M., The M. I. T. Press, 1966, p. 16.

¹⁵ *Ibidem*. Aşa se face, argumentează autorul, că în piesele lui Shakespeare piaţeta (scuarul) era scena unor conversaţii intime. Un scriitor extrem de sensibil la plastica arhitecturii medievale şi renascimentiste cum este J. Iwaskiewicz notează fugar că „mica piaţă San Tommaso... seamănă cu un salon Empire” sau „cu salonul unui conte de ţară” (cf. Iwaskiewicz J., *Dantele veneţiene*, în vol. II al culegerii de opere traduse în limba română, Edit. Univers, 1972, p. 121 şi 143), impresie pe care o sugerează multe dintre piaţetele cu care sînt presărate oraşele peninsulei italiice.

motiv că nu existau condițiile materiale pentru acest lucru. Organizarea unei gospodării comune presupune dezvoltarea mașinilor, a folosirii forțelor naturii și a multor altor forțe productive, de pildă a conductelor de apă, a iluminatului cu gaz aerian (*Ideologia germană* a fost scrisă la 1845! — n. aut.), a încălzirii centrale etc., înlăturarea deosebirii dintre oraș și sat. Fără îndeplinirea acestor condiții, gospodăria comună nu ar fi la rîndul ei o forță de producție nouă, ar fi lipsită de orice bază materială, s-ar sprijini pe o bază pur teoretică, adică ar fi o simplă născocire și ar duce numai la o gospodărie de mănăstire¹⁶.

Așadar urbanismul, după cum l-au conceput Marx și Engels, creează o nouă forță de producție: gospodăria comună. Această nouă forță de producție, în măsura în care se întemeiază pe mașini, își extinde domeniul de aplicație asupra tuturor activităților menajere tradiționale (cum a fost și în parte continuă poate să fie producerea de lumină artificială, de căldură, de alimente ș.a.m.d.)¹⁷.

Locuirea ne apare astfel ca utilizarea diferitelor construcții, amenajări și dotări ale unei așezări în scopul asigurării traiului (adică a unor nevoi ale populației); construcții, amenajări și dotări variabile după tehnologia construcției și sistemul social care construiește și care, construind, promovează relații sociale și valori caracteristice (adică se oglindește în construcție); după cum — nevoi de trai variabile după civilizație, clasă, categorie socială etc.

Sensul constructiv al cercetării sociale a locuirii îl dă posibilitatea determinării unor contraste între termenii puși în relație la nivelul indivizilor — mediu fizic etc., iar sensul cercetării sociologice a locuirii îl dă posibilitatea determinării unor contraste între structura socială, construcția care o oglindește și (corelativ structurii sociale) nevoile populației.

3.1. În lumina tezelor enunțate anterior, pe care îmi voi propune să le utilizez drept cadru de interpretare, voi plasa în continuare unele din datele rezultate dintr-un studiu efectuat în Municipiul Pitești în cadrul practicii de teren a studenților secției de sociologie de la Universitatea din București¹⁸.

Cercetarea a comportat două etape, din care prima a căutat să determine unele modificări care au loc în traiul gospodăriilor care s-au mutat în noile cartiere de blocuri sub acțiunea acestui factor, a doua abordînd probleme socio-demografice și socio-relaționale la nivelele supraordonate locuinței gospodărești — blocul și microraioul.

¹⁶ K. Marx și Fr. Engels, *Ideologia germană*, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 25–26.

¹⁷ Un model de urbanism comunitar îl oferă S. G. Strumilin în *loc. cit.*, p. 251–256.

¹⁸ Studiul întreprins de noi a constituit, în realizarea lui tehnică, o replică a unei cercetări similare efectuată la București de către un colectiv de cercetare al Laboratorului de sociologie urbană al Consiliului Popular al Municipiului București. (Cf. *Studiu privind raportul dintre cadrul construit și modul de trai la scara unei microunități complexe*, Proiect I.P.B., 7670/1972 și *Caracteristici și tendințe ale traiului populației în noi ansambluri de locuit*, Proiect I.P.B., 2548/1972). Folosind aceeași tehnică — elaborată în comun — în contexte urbane diferențiate după mărime, funcțiuni și dotări, ne-am gândit că, comparînd rezultatele, vom obține în final și determinarea unei (unor) „funcții de context”, rezultatele acestei comparații vor fi expuse în comun, atunci cînd comparația însăși se va realiza.

Ceea ce a relevat prima etapă a anchetei (1971)¹⁹, este în principal o tendință de conservare a unor moduri de locuire (sau componente ale acestor moduri de locuire) care, prezente încă în primii 2 ani după mutare, nu se modifică în următorii 3 ani. Este vorba în primul rând despre concentrarea a cât mai multe activități menajere (am denumit-o tendință spre autarhie gospodărească) în locuință, care, corespunde în fond unei opoziții de tip individualist între locuință și celelalte dotări ale așezării după dimensiunea consumului.

3.2. Cea de-a doua etapă a cercetării, realizată în vara anului 1972, s-a desfășurat în cadrul aceluiași ansamblu urbanistic într-un eșantion de 300 gospodării. Eșantionarea a luat ca bază înregistrarea completă a numărului de apartamente pe fiecare bloc, scară și etaj și a avut două etape: 1. s-a întocmit pe bază de cote (după perioada dării în folosință și regim de înălțime) un eșantion a cărui unitate de selecție a fost *etajul* (situat într-un bloc „x” la scara „a”); 2. în teren, anchetatorii au selectat, indiferent de care anume, una din gospodăriile situate la etajul „x” indicat²⁰.

3.3. Rezultate.

a. Mutarea în blocuri a condus în general la o ameliorare a condițiilor locative ale tuturor categoriilor sociale ale populației; omogenizând însă condițiile tehnice ale locuirii, noile locuințe au permis categoriilor sociale cele mai defavorizate în condițiile precedente (în primul rând familiile de muncitori) să înregistreze cele mai mari câștiguri. Aceasta se constată pe plan obiectiv, comparând condițiile precedente ale locuirii cu cele actuale, ca și pe plan subiectiv, comparând modul în care evaluează condițiile actuale diferitele categorii sociale.

b. Durata de locuire este proporțională cu mărimea taliei gospodăriilor, rezultatul cel mai important considerându-l creșterea densității de locuire care însă poate fi considerată mare chiar imediat după mutare.

c. Proporția în care se distribuie taliile apartamentelor (în camere: 1—4) în ansamblul studiat (în care apartamentele de 2 camere dețin 61%, iar cele de 1 cameră mai mult decât cele de 3 și 4 camere), dar poate și un anumit mod de atribuire-circulație a valorilor imobiliare, fac să existe o tendință de *fixare* în locuința obținută la un moment dat, indiferent de măsura în care continuă să satisfacă nevoile de spațiu ale

¹⁹ Pentru analiza și interpretarea datelor, cf. N. Damian, *Efecte sociale ale locuirii în noile blocuri*, în „Viitorul social”, nr. 2, 1973.

²⁰ Față de ansamblul de locuințe (A), s-a obținut următorul eșantion (B):

Regim de înălțime:	A			B		
	Perioada dării în folosință:			Perioada dării în folosință:		
	1965—1966	1967—1969	T.	1965—1966	1967—1969	T.
P + 4	36,2%	22,4%	1910 (58,6%)	37,6%	24,3%	186 (61,9%)
P + 9	24,1%	17,2%	1350 (41,3%)	20,3%	17,7%	114 (38,1%)
Total	1967 (60,3%)	1293 (39,6%)	3260 (100%)	174 (57,9%)	126 (42,0%)	300 (100%)

Singurul criteriu de control pe care l-am avut la dispoziție a fost talia medie a gospodăriei dedusă din raportul populației locuitoare a ansamblului împărțită la numărul de locuințe. Ea este de 3,29; talia medie a gospodăriei în eșantion = 3,38.

famiilor mărite. Din acest motiv densitatea de locuire pe cameră este direct proporțională cu mărimea gospodăriei și invers proporțională cu mărimea locuinței ²¹.

d. Pentru regimul de dotări existent și pentru „mecanismele” menajului (cf. și informațiile culese în etapa I), mărirea numărului de copii în populația de familii anchetate generează tendința de retragere a femeilor din sfera ocupațiilor active și de consacrare a acestora activităților gospodărești-familiale. Tabelul de mai jos ilustrează această situație :

Numărul de copii minori la femei de vîrstă fertilă :

	0	1	2+	m	N
Salariate	19,3 %	43 %	37,5 %	1,26	186
Casnice	6,2 %	30,8 %	62,9 %	1,65	81

e. În sfera relațiilor sociale de vecinătate s-a putut pune în evidență că, în cazurile cînd acestea se dublează de relații de altă natură — colegi de serviciu, rudenie, prietenie precedentă învecinării — aceste relații sînt mai intense și au

un caracter selectiv-preferențial. În cazul contrar, relațiile de vecinătate sînt sărace și superficiale, distribuția lor în spațiu ascultînd de o lege de minim efort în care unitatea de separare (și poate chiar de învecinare) o constituie palierul.

f. Acesta vine în conflict cu funcția principală a grupului de vecini — asigurarea unui control informal dublat de securitate în raport cu copiii, funcție pe care, în mod indirect, părinții o solicită și acum. Aceasta a reieșit din alegerea declarată a părinților de copii sub 14 ani pentru amplasarea terenului de joc „între cîteva blocuri” sau „în apropierea aleii pietonale” (ceea ce pare să sugereze că, din acest punct de vedere, construcția „în incintă” abandonată în favoarea construcției „deschise” este favorabilă).

4. Concluzii.

Cele relatate succint în cea de-a doua parte a studiului de față, atestă că mutarea în noile ansambluri de locuințe interferează cu numeroase procese sociale de prim ordin. În primul rînd trebuie menționat

²¹ Iată situația :

		Mărimea locuinței (în camere) :				Densitatea medie de locuire :
		1	2	3	4	
Mărimea gospodăriilor (în persoane)	1	15	2	—	—	0,89
	2	21	20	—	—	1,36
	3	20	74	7	—	1,60
	4	7	70	30	—	1,80
	5	1	15	8	4	1,97
	6	—	2	3	1	2,12
		2,34	1,72	1,38	1,30	1,69

că, *ameliorînd* în mod substanțial condițiile de locuit, le și *omogenizează*, cel puțin sub raportul dotărilor tehnice. Contrastele în condițiile de locuit decurgînd din apartenența la o categorie socială sau alta se șterg în mare măsură în populația studiată. În al doilea rînd, condițiile traiului în blocuri exercită o acțiune pozitivă atît sub raportul stimulării natalității, cît și sub acela al stabilizării activității ocupaționale. În al treilea rînd, se poate constata o tendință de concentrare și închidere autarhică a gospodăriei sub raportul consumului cu consecințe negative pe planul participării femeilor la viața socială și ocupațională activă (mai ales în cazul mamelor cu mai mulți copii). În al patrulea rînd, această închidere se poate observa și pe planul relațiilor spontane în cadrul colectivităților de locuire.

★

Aspectele menționate vizează realități extrem de complexe implicînd : *în sfera economică* — organizarea-dimensionarea dotărilor/serviciilor destinate consumului întreținerii gospodărești ; producerea pe cale industrială a unor elemente ale consumului-amenajării locuințelor (utilarea) ; revederea proporțiilor de locuințe după talie în acord cu tendințele demografice existente ; *în sfera organizării sociale* : organizarea serviciilor destinate creșterii-educării copiilor ; organizarea ocupării blocurilor de locuințe pe colective de lucru (întreprinderi, instituții etc.) ; *în sfera acțiunii culturale* : exercitarea unei influențe-asistențe sistematice în legătură cu transmiterea tiparelor de locuire specifice noilor locuințe.